Festival «En la linea»
Fraga va acollir a un bon grapat de músics i professionals de les discogràfiques.

Premi Guillem Nicolau
José Miguel Gràcia rep a Saragossa el guardó de mans de la Consellera d'Educació i Cultura, Eva Almunia.

Premis Despertaferro
El 22 de maig es va celebrar a Castellonroi el lliurament dels premis literaris per a escolars, en la seua divuitena edició.

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça
Baixa Ribagorça
Llitera
Baix Cinca
Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 6 • núm. 48 • La Franja, juliol i agost de 2005

A reveure, Jesús

FOTO: BARCELÓ / ARXIU SERRA D'OR

Jesús Moncada i Estruga (Mequinensa, 1941 - Barcelona, 2005)

EDITA:
Iniciativa Cultural de la Franja
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:
Màrio Sasot

CAP DE REDACCIÓ:
Josep Galan

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Hipòlit Solé

REDACCIÓ:
Antoni Bengochea, Lluís Rajadell, Carles Sancho i Pasqual Vidal (el Matarranya).
Marta Canales, Jaume Casas i Josep Labat (el Baix Cinca).
Anna Enjuanes i Aleix Castellnou (la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:
Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Joaquim Montclús, Josep Puche, Francesc Ricart, Francesc Serès, Carles Sancho, Ramon Sistac i Carles Terès.

CORREU ELECTRÒNIC:
temps@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ:
Isabel Calaf • icalaf@wanadoo.es

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Librería Càlamo
Pza. San Francisco, 4.
Tel. 976 55 73 18
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Mort d'un novel·lista

Jesús Moncada i Estruga (Mequinensa, 1941) va morir en un hospital de Barcelona el passat 13 de juny, víctima d'un càncer de pulmó després de quasi un any de patiments i incerteses des que el darrer estiu notà unes molèsties que l'impedien gaudir dels seus passejos per les voreres del riu, a la seua estimada Mequinensa natal.

Moncada ha set una les figures imprescindibles i bàsiques de la literatura catalana d'aquest i del passat segle.

A més, havia acabat sent una de les imatges de referència en la qual es miraven tots els que en les darreres dècades han treballat per la dignificació de la llengua i la cultura catalanes de la Franja. Perquè va tenir el valor, sense voler-ho, d'elevar l'ús literari de la nostra llengua en unes terres on aquesta gairebé no havia eixit de l'ús col·loquial i familiar.

Ell va donar un estil propi al passat i a l'esdevenidor de les nostres terres i va assenyalar el camí de la recuperació de la memòria sense misticismes ni tòpics a autors com Mercè Ibarz, Francesc Serés, Josep Antoni Chauvell, Lluís Rajadell, i tants d'altres que des de fa temps escriuen a la Franja, als que comencen a escriure o als que ho faran en el futur.

I dins del marc global d'Aragó, la novel·lística i fins i tot la narrativa breu d'en Moncada constitueixen la més sòlida, consistent, profunda i rica obra literària de totes les que s'han escrit a l'Aragó en les tres o quatre darreres dècades, independentment de les llengües emprades en la seua escriptura. Així ho han reconegut fonts tan poc sospitoses de parcialitat en aquest aspecte com l'*Heraldo de Aragón*. Difícilment trobarem des de les *Cròniques de l'Alba* o *El lugar de un Hombre* de Ramón J.Sender una obra literària ambientada en algun lloc d'Aragó i escrita per un aragonès del caràcter èpic, el fons líric i la força i els valors literaris de *Camí de sirga*.

Moncada ha tingut una relació «fidel, de parella estable» –com deia ell– amb la vila de Mequinensa, un compromís sentimental i llunyanament utòpic amb la Franja, una sensació d'identitat, de pertinença i comunió amb Catalunya i els Països Catalans, (jo sóc un català de Mequinensa, deia ell a sovint) i una relació de recel, marcat per un ressentiment com el que es té envers a una madrastra ambigua, enfront Aragó.

Jesús va estar sempre agraït i acceptà, no sense certa sorpresa al principi, el reconeixement que en los darrers anys va rebre el seu treball des de diferents institucions aragoneses i des d'alguns sectors literaris i de l'aragonesisme progressista.

De fet, pràcticament tot l'arc parlamentari aragonès, inclòs el PP, va lamentar la seua pèrdua i exigí una millor valoració de la seua obra en aquesta regió.

Però, igual que respecte als polítics catalans, tampoc amb els aragonesos va voler Moncada mostrar cap gest d'apropament o complicitat, guardant gelosament la seua independència com a escriptor i com a ciutadà, mostrant de vegades el seu disgust crític pel retard en el reconeixement per part d'Aragó de la cooficialitat del català i l'aragonès en aquestes terres.

Així ha estat la trajectòria vital i humana d'en Moncada. Un home senzill, íntegre, honest amb la seua tasca d'escriptor, conversador inacabable de tertúlies a l'entorn d'un cafè i fidel als seus amics, familiars i covilatans.

Adeu, Jesús, que l'Arquímedes Quintana conduixque el llagüt a bon port. Que la Carlota de Torres amenitze la travessia amb les seues arts amoroses, l'Isidre del Cafè de la Granota et servisque un bon aperitiu i el vell Isidre et conte una bella història per empassar aquest últim viatge amb una bona rialla.

Mai t'oblidarem.

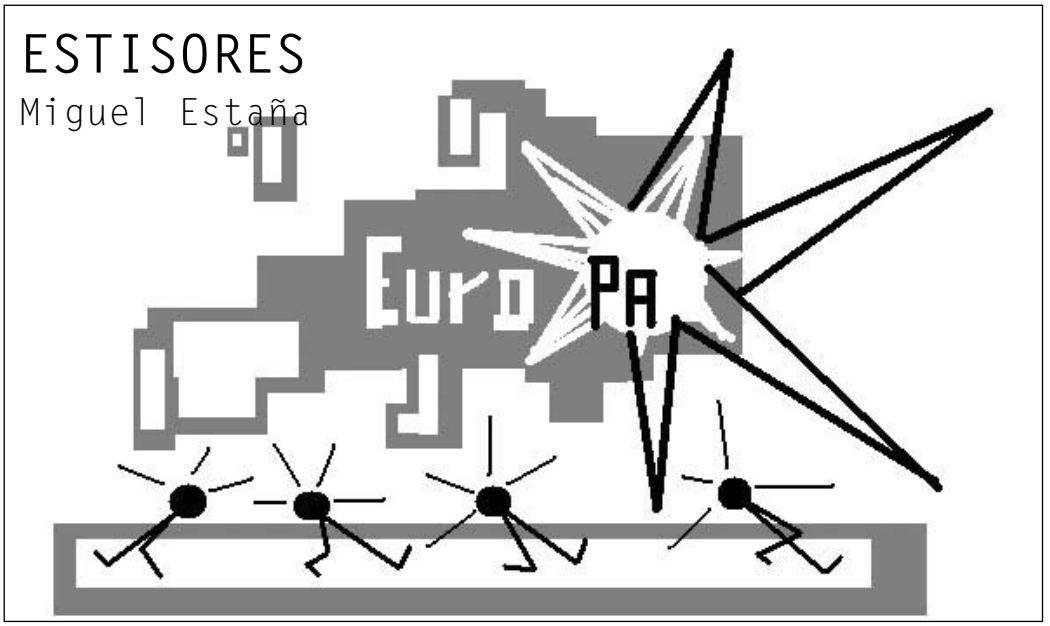

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director

3 Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

10 Entrevista
Silvestre Hernàndez, novel·lista

12 La Llitera i la Ribagorça

15 Tema del mes:
El despertar dels Països Catalans

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Opinió
Qui té por de la *bèstia* aragonesa?

salutació del director

Conèixer-se és la millor manera de no odiar-se. Per això són interessants iniciatives com les encetades pels governs d'Aragó i Catalunya (us farem cinc cèntims més en un altre número) d'iniciar intercanvis entre escolars de centres catalans i de la Franja. També s'ha avançat aquest any amb l'intercanvi d'escriptors franjolins i del Principat que han saltat a col·legis d'un costat i altre de la ratlla, dins d'un creixement qualitatiu del Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja i els Itineraris de Lectura.

El bon rotllo entre els dos costats administratius també es va fer notar a Esparreguera, on la nostra Associació Cultural del Matarranya va rebre el I Premi Recercat. Trigarem en adonar-nos de la importància de tenir aquest guardó a les nostres vitrines.

En canvi, malgrat les agudes i paleses paraules de l'Espluga a «la darrera», no ens senten gens bé els vents de l'oest. Sabeu que els dos franjolins premiats recentment pel govern d'Aragó, el malaurat Jesús Moncada i el Josep Miguel Gràcia no van poder parlar a l'hora de rebre els guardons… per què estaven afònics?

Com podrem així fer sentir «la nostra veu» a la capital del regne (aragonès), com proposa l'Espluga?

Màrio Sasot

cartes dels lectors

Aclariments

A l'article Desperta Ferro del número 47 de *Temps de Franja*, dieu que Maella és de la comarca del Matarranya i crec que no és cert. Si que el riu Matarranya passa per la població. La enciclopedia catalana diu que és de la Terra Alta, altres consultes que és de la Comarca de Casp. Serà del Baix Aragó?

A l'article de «Calaceit, terra d'acollida d'escriptors»,al final, dieu que els germans Terenci i Anna Maria Moix tenen el seu bressol a la casa Moix. No és cert. Sí que en Terenci va passar per Calaceit i va parlar amb descendents de la família Moix, intentant trobar algun lligam, però sense èxit.

En Jesús Monzon Moix, fill de la Casa Moix, al costat del Museu, així m'ho ha comentat. És fill de Calaceit, on té casa, i també a Barcelona.

Magí Arquè

Els regadius a la Franja

Observo que sovint el corresponsal al Matarranya ens informa de temes que afecten al regadiu i a l'agricultura d'aquella zona, i bona mostra d'això és tot el que ens conta sobre el pantà de la Torre del Comte. Com que és un tema que m'interessa, seria desitjable que també a les pàgines del Baix Cinca, de la Llitera i de la Ribagorça apareguessen articles que ens parlessen de l'aigua, dels regadius que s'han de fer a unes, que hi ha a d'altres, dels problemes que sabem que hi ha per a la implantació de noves tècniques de regadiu, de repoblació, etc. Una sèrie de temes que afecten aquest sector i que d'alguna manera han suposat i suposen l'enriquiment de la nostra Franja. Seria possible alguna mena d'informació per part d'algun dels seus corresponsals?

C. Visa Martínez
Igualada

FE D'ERRATES. La primera Carta al Director del número 47 de la revista estava signada per Quim Gibert. El veritable autor de la carta era el periodista barceloní Ramon Serra Reig. Preguem a l'autor i als lectors disculpes per l'error comès. La segona carta, que aparegué signada amb les inicials Q.G. sí que era del Quim Gibert. Perdoneu, un altre cop, les possibles molèsties.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T'HI
974 47 19 93
93 805 02 70

temps@wanadoo.es

L'ESMOLET

Franja, de nou

No ho puc evitar: la Franja és la meua debilitat. No hi crec, en condicionants genètics, però el fet és que per les meues venes hi corre sang ribagorçana i matarranyenca al 50%.

A la reunió de Benavarri, on es va constituir la ICF, va sorgir el tema. Quina jerarquia havia de tenir la marca ICF respecte la de cada associació? Va haver-hi opinions per tots els gustos. Des de les associacions es veu amb molta prevenció.

A Benavarri vam constatar que cada entitat és un món. Ens uneix la defensa de la llengua –de fet, la Franja no existiria sense l'element comú del català. Però a banda d'això, cadascú tenim les nostres peculiaritats.

A la darrera junta de l'ACM també en vam parlar. Què s'havia de primar? L'ICF o l'ACM? Els que haviem assistit a Benavarri ens havíem decantat per la «marca» Franja, però la majoria dels membres de la Junta no ho veuen tan clar. Costa cedir el protagonisme de la feina, de l'esforç, a un estament superior, i més quan aquest és incipient i hi ha més interrogants que certeses. Jo, personalment, crec que consolidar la Franja és l'objectiu. Cada associació ha de seguir treballant al seu àmbit geogràfic amb total sobirania, però sabent que forma part d'un territori que va del Pirineu als Ports. Dins les associacions passa el mateix: hi ha un petit grup actiu, però el protagonisme és de tota l'entitat.

La sort, immensa, és poder escriure tot això en una revista que es diu *Temps de Franja*.

Carles Terès

José Miguel Gràcia rep el premi Guillem Nicolau

■ **Màrio Sasot**

La Consellera d'Educació, Cultura i Esports, Eva Almunia, va fer entrega, el passat 10 de juny del Premi Guillem Nicolau de Literatura Aragonesa en Llengua Catalana a l'escriptor de la Codonyera José Miguel Gràcia. També es va atorgar el premi Miguel Labordeta de Poesia en castellà a l'actor, poeta i director teatral Mariano Anós.

L'acte de lliurament dels premis van tenir lloc a la Carpa de la Fira del Llibre de Saragossa, que aquest any va fixar els seues arrels al Passeig de la Independència.

Les parets de l'esmentada carpa estaven plenes de cartells, fotografies, fullets i obres literàries d'en Jesús Moncada, premi Aragó de les Lletres d'enguany.

MARI CARMEN DÍAZ

José Miguel Gràcia obtingué aquest guardó pel seu llibre *Vers a vers* a Barcelona que serà properament publicat per la DGA. Gràcia anuncià, a més, la presentació a l'agost, durant la setmana cultural del seu poble natal, una altra obra seua, *Fets i temps de la Codonyera*. Abans, al mes de juliol, veurà la llum un altre llibre seu, *XXXIII poemes. Reflexions i abstraccions*, editat per la Diputació de Saragossa a la col·lecció 'Veruela'.

En el seu discurs, Gràcia dedicà el premi als franjolins, explicà que «les tres llengües que es parlen a Aragó són igualment nostres» i que «les minoritàries necessiten una atenció especial. En una de les dos cobles irròniques que va llegir reivindicà la Llei de Llengües.

Eva Almúnia, entre altres coses va prometre una Llei de Llengües «aviat», tal com reivindicava en la seua cobla José Miguel Gràcia.

«Repavalde» en defensa del patrimoni de Vall-de-roures

■ **Carles Sancho**

L'Associació Cultural Repavalde de Vall-de-roures dijous sant va fer una assemblea per informar als seus socis dels diferents assumptes que està duent a terme l'entitat. Primerament es va fer memòria de les activitats que es van realitzar l'any passat i, més tard, les programades per enguany.

Respecte al projecte principal de la restauració de l'església parroquial, durant aquest any s'ha avançat força. S'han continuat les converses amb la DGA i, a través d'Ibercaja, s'han aconseguit les primeres subvencions corresponents a l'any passat i s'ha obtingut el compromís d'una segona aportació aquest any. L'associació ha représ també les reunions amb l'arquebisbat de Saragossa per a possibilitar la seua participació en el conveni de restauració del temple. Les obres possiblement podrien començar a finals d'any o a principi del 2006 i s'acabaran l'any 2007.

Acabada l'assemblea, Manuel Siurana va fer una interessant xerrada acompanyada amb imatges de les ermites i capelles del terme Vall-de-roures: Sant Miquel, los Sants, Sant Cristòbol, Santa Bàrbara, Santa Maria Magdalena i Sant Pere Màrtir. Com a cloenda de la xarrada dissabte sant es va fer una excursió guiada per tres de les capelles menys conegudes del terme: Santa Bàrbara, Sant Cristòbol i Sant Pere Màrtir. Durant la resta de l'any també hi ha previst fer diferents actes culturals, sobretot a l'estiu. Una conferència el més de maig a càrrec de Carlos Laliena, catedràtic de la Universitat de Saragossa, sobre la personalitat de Pedro López de Oteiza, l'últim senyor de la vila, per commemorar el 7è centenari de la seua mort. En la fira d'art i artesania es presentaran uns calcs dels documents de l'arxiu de Fondespatla referits a Vall-de-roures i també un llibre sobre la població. A l'agost un cicle de conferències sobre temàtica local, un nou projecte de programa de festes més participatiu i una exposició recopilatòria dels més antics –dècada dels 40– fins ara. Finalment, per al proper curs escolar, s'està preparant un programa educatiu per als escolars per tal que aquests coneguen millor la vila i el seu valuós patrimoni.

VILES I GENTS

Adéu a Jesús Moncada

El company Lluís Rajadell des de Terol escrivia sobre la satisfacció que li produí del lliurament del Premi de les Lletres Aragoneses 2004 a l'escriptor Jesús Moncada per part del president del Govern d'Aragó, Marcel·lí Iglésias, per la seua aportació a la literatura aragonesa des de la pluralitat lingüística com representa el català mequinensà que ell va saber utilitzar en les narracions localitzades a la vila que el va veure nàixer. Avui, en canvi, estem de dol per la desaparició del més universal de tots els escriptors de la Franja que ha escrit una de les novel·les més importants de la literatura catalana de tots els temps: *Camí de Sirga* (1988). L'últim volum de l'escriptor *Cabòries estivals* (2003) ha estar editat per l'Associació Cultural del Matarranya i l'Institut del Baix Cinca dins la col·lecció Quaderns de les Cadolles que dirigeix Esteve Betrià, un altre dels mequinensans il·lustres i amic de l'escriptor, i publicat a Gràfiques del Matarranya a Calaceit. Es tracta d'un recull d'articles periodístics i una narració que encara estava inèdita. Tot un orgull el poder publicar l'obra d'un gran autor amic.

Mai més tindrem el plaer de trobar-nos passejant per Barcelona l'escriptor senzill, accessible, proper i sempre disposat a conversar amb els amics a la terrassa d'un cafè i a il·lustrar els seus volums amb les emotives dedicatòries personalitzades amb personatges de l'antiga i estimada vila de Mequinensa. La literatura universal ha perdut un dels narradors més creatius. Jesús Moncada s'ha submergit definitivament i per sempre sota les aigües de l'Ebre, com la vella Mequinensa.

Carles Sancho Meix

Premis a la Freixneda

Carles Sancho

El turisme a la comarca del Matarranya és un sector que creix constantment. Així aquesta Setmana Santa l'augment del turisme al Matarranya ha estat del 10%, en front del 3% enregistrat a l'Aragó. Per això moltes viles aposten decididament per aquest nou motor econòmic, com és el cas de la Freixneda. Aquests dies l'Academia Aragonesa de Gastronomía, presidida pel professor saragossà Antonio Beltrán, ha concedit al restaurant Matarranya d'aquesta localitat el primer premi al millor establiment de menjar familiar d'Aragó. El local ha rehabilitat amb molt gust una casa situada a la plaça Nova, al centre mateix del nucli urbà declarat Conjunt històricoartístic. Aquest establiment ja havia estat distingit anteriorment amb inclusió a la prestigiosa *Guía Roja Michelín* i a la *Guía Gourmet*. Els seus propietaris fa quatre anys que van obrir el restaurant i quinze que es van iniciar en aquest sector a partir del bar situat a la planta baixa de l'edificació.

A la mateixa vila també l'Academia Aragonesa de Gastronomía va presentar el llibre *Recetas de la abuela* una obra per a la recuperació i la difusió de la cuina tradicional de les nostres terres, on han participat els alumnes de les escoles i dels instituts de la comarca aportant una gran quantitat de receptes que han recollit a les seues viles –229 receptes recollides i 20 de publicades–. També s'ha premiat amb el tercer premi en el XIX Salón Internacional del

Club de Gourmets en la categoria de formatge de cabra, l'elaborat per José Ramón Mata enregistrat amb el nom Cabriola de la Freixneda. A més hem de fer referència a un altre establiment turístic de reconeguda qualitat i singularitat: Lo Convent, antiga construcció dels religiosos Mínims transformada en hotel i restaurant adaptant amb un gust exquisit les restes de l'antiga edificació religiosa a la seua nova funció turística.

Valljunquera promou un arxiu fotogràfic del Matarranya

Lluís Rajadell

Valljunquera vol convertir-se en el referent fotogràfic de la Comarca del Matarranya. L'Ajuntament, amb la col·laboració del Consell Comarcal, Omezyma i Ibercaja, ha posat en marxa un projecte de museu i arxiu de fotos antigues dels divuit pobles que formen la delimitació comarcal. Amb les donacions desinteresades de particulars, ajuntaments i associacions culturals, ja ha recollit 3.200 imatges, que son el punt de partida de l'arxiu. El municipi que més fotografies ha aportat ha estat, com no podia ser d'altra manera, l'anfitrió, Valljunquera.

El conseller de Cultura, Javier Bergua, confia en poder inaugurar l'exposició permanent de fotos el proper mes d'agost. A la mostra fotogràfica, que estarà oberta tot l'any, hi haurà entre 50 i 60 fotos, però Bergua vol que «els visitants puguin tenir accés a totes les fotos arxivades a través d'ordinadors o d'altres mitjans». El projecte suposarà una inversió de 100.000 euros i, de moment, Ibercaja s'ha compromès a fer una primera aportació de 18.000. L'alcalde, José Escrig, explica que el passat estiu es va muntar una exposició temporal de fotos antigues i «va agradar molt al públic», un èxit que va animar l'Ajuntament a posar en marxa el projecte del museu i arxiu comarcals.

La seu del museu seran les dos coves contigües –unes antigues cotxeres– de 25 metres quadrats cada una situades a prop de l'església parroquial. De fet, des d'una de les coves, es poden veure els solaments del temple. La primera part del projecte ja està en maxa i ha consistit a restaurar i consolidar les parets i la bòveda de les coves, que, temporalment, podran utilitzar-se també per a exposicions temporals.

L'Ajuntament, amb aquest projecte, vol dotar el poble d'un atractiu cultural permanent i crear un fons fotogràfic que puga mostrar els costums, les tradicions i la història de la comarca per mitjà d'imatges. Bergua explica que els visitants podran adquirir a preu de cost reproduccions de les fotos arxivades. Els materilas rebuts han estat classificats i digitalitzats per asegurar la seua conservació i facilitar-ne la consulta.

L'arxiu fotogràfic no és l'únic projecte cultural i turístic de Valljunquera, un poble de 440 habitants. L'Ajuntament vol restaurar un edifici monumental del segle XVIII i condicionar-lo com a hotel d'alta qualitat. La primera fase suposarà una inversió de 120.000 euros i en total l'obra en costarà 660.000. L'objectiu municipal és incorporar l'establiment al conjunt d'hotels menuts, però amb algun atractiu singular, que s'han creat els darrers anys al Matarranya.

Els regants del Matarranya accepten que no es construïsca la presa de la Torre del Comte

■ **Lluís Rajadell**

El president de la Junta Central d'Usuaris de la Conca del riu Matarranya i Afluents, Josep Maria Puyol, ha assenyalat que s'està molt a prop de trobar una solució satisfactòria per a tothom sobre la regulació per aquest sistema. Puyol va explicar que l'objectiu és resoldre el problema i no centrar-se en la construcció de la Torre del Comte, raó per la qual va admetre que existeixen d'altres possibilitats.

El Matarranya va ser el primer sistema que va trobar en els acords una via per accelerar les solucions. En 1998, la Guàrdia Civil havia de protegir les obres davant les lluites entre pobles veïns. «A finals de 1999 es van firmar els anomenats acords de Favara i a començament d'enguany ja tenim les obres finalitzades», va remarcar Puyol en relació amb les basses laterals de la Trapa i la Vall Comuna.

Amb aquests antecedents, tenim molt clar que l'aigua no pot ser un motiu de divisió social», va assenyalar el president dels regants en una taula redona sobre «Negociació i noves alternatives en el debat sobre projectes hidrològics» organitzat pel Col·legi Major Miraflores amb el suport d'Ibercaja. També hi participaren Víctor Viñuales Edo i José Luís Pérez González, president de la Comunitat General de Regants del Canal d'Aragó i Catalunya, a més a més del professor de Geografia de la Universitat de Saragossa, Juan de la Riva, i el comissari d'Aigües de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre (CHE), Rafael Romeo.

Pérez va centrar la seua intervenció en l'experiència de consens per l'embassament de San Salvador optimitzat en lloc de la polèmica presa de Santaliestra. Per la seua banda, Viñuales va destacar la tasca de la Iniciativa Social de Mediació que està afavorint aquestes converses i va explicar la seua forma de treballar.

Puyol va recordar que el Matarranya va apostar el 2001 per una regulació consensuada i va condicionar qualsevol projecte a «l'acord de totes les parts». «Si una possibilitat no aconsegueix l'acord, segur que n'hi haurà una altra de millor», va dir.

El president dels regants es va mostrar personalment a favor de la solució de la Torre del Comte, però va indicar que qualsevol idea, per molt minoritària que siga, ha de ser tinguda en compte. «El no pel no ja no hi té cabuda, hem de treballar tots plegats», va afirmar.

RICARD SOLANA

La Torre del Compte

Puyol es va manifestar contrari a «solucions faraòniques» i va explicar que en el Matarranya s'han celebrat nombroses reunions per buscar el consens. A més, va aclarir que ni els regants ni la societat de la conca admetrà «que les decisions es prenguen des de fora; ningú vindrà a imposarnos res».

Finalment, Puyol va ser molt crític amb el Pacte de l'Aigua de 1992. Segons va dir, en els darrers anys han canviat molt les coses i especialment la realitat social i econòmica de les zones agrícoles. «El temps no passà en va», va sentenciar. Per això, va manifestar que observava amb satisfacció com els sistemes del Canal d'Aragó i Catalunya i de Bardenas, s'han sumat al diàleg per solucionar els seus problemes. A més a més, va considerar que en un breu lapsus de temps Regs de l'Alt Aragó també optarà per aquesta via.

L'EMBASSAMENT DE LA TORRE DEL COMTE, AL RIU MATARRANYA, A ESTUDI

La ponència d'obres conflictives de la Comissió de l'Aigua d'Aragó va iniciar ahir a la tarda la seua tercera ronda de treballs, durant la qual es va informar que en aquest nou període s'estudiarà en profunditat la situació dels embassaments de Biscarrués i Mularroya i els del Pontet i la Torre del Comte, aquests dos darrers en el riu Matarranya. A la reunió es va aprovar, també, posar en marxa la comissió de seguiment dels acords sobre Yesa i l'Ésera, prevista en els anteriors dictàmens. Segons van explicar els membres d'aquesta ponència, en aquesta reunió, la primera després del dictamen sobre l'embassament de Santaliestra aconseguit al gener, es va acordar establir les qüestions que es van a estudiar i es va començar a sol·licitar informació sobre les diverses obres.

A la següent sessió es decidirà per quina de les citades obres de regulació es comença a treballar. Els projectes contemplats inclouen l'embassament de Mularroya, al Jalón, que ha estat recentment adjudicat i, segons el projecte, tindrà 110 hectòmetres cúbics de capacitat tot i que s'hi han presentat en contra recursos dels ajuntaments de Morata de Jalón i Saviñán, així com l'embassament de la Torre del Comte, al riu Matarranya, que està actualment en punt mort mentre s'estudia si n'hi ha prou amb les basses laterals que s'hi van construir com a alternativa.

diarioaltoaragon.es

Mauthausen, 60 anys després

Un pas més en la recuperació de la memòria històrica

■ **Josep San Martín**

Tati Almeida, una de les «Mares de Maig» argentines, responia així a una entrevistadora que li preguntava què esperava de l'escola: «*L'educació ha de relacionar-se amb els drets humans perquè és la vida en si mateixa. (…) Des de petits que els ensenyin a compartir, que sàpiguen realment el que és brindar-se pels altres. A més han d'ensenyar-los tot l'horror viscut perquè en cas contrari es perd part de la història*».

Durant molts anys s'ha pretès que el nostre país, i especialment l'escola, visqués en una espècie d'amnèsia col·lectiva respecte al nostre passat històric recent. La dictadura franquista –primer–, es va encarregar de silenciar i tergiversar la història recent per a perpetuar el seu domini sota la llosa de silenci que oprimia tota opinió divergent. Quan va arribar el canvi polític –una vegada desaparegut el dictador–, molts dels demòcrates que van tenir un paper rellevant en aquest canvi, van caure en el parany i van ajudar a mantenir un vel de silenci sobre la història recent.

No va fer falta una «Llei de punt final» com a l'Argentina, per a donar respectabilitat als personatges implicats amb la repressió exercida pel règim anterior, sinó que, a més, es va seguir fomentant l'amnèsia col·lectiva respecte a la memòria històrica, en nom d'una falsa convivència. Es va oblidar que la convivència s'ha de fonamentar en la tolerància de les diferents opinions, però no en l'ocultació del passat i en l'oblit de la història. Afortunadament, en els últims anys estem assistint a un moviment creixent, el qual no ha partit precisament dels poders públics, sinó del poble, del moviment associatiu popular. I és aquest entramat social, especialment, qui està ajudant a la recuperació de la memòria històrica, una memòria que ens parla del sofriment terrible i injust de molts homes i dones, la majoria d'ells gent senzilla, gent del poble, que van carregar amb les pitjors conseqüències, que van sofrir la deportació, l'espoli, l'exili o la mort per mantenir-se fidels als ideals i defensar el govern legítim que havia triat el poble.

El proppassat 8 de maig Josep San Martín, President de l'Ateneu del baix Cinca, i dues noies de l'IES Baix Cinca de Fraga: Iris Larroya i Elena Betrián, vam assistir als actes que es van celebrar a Mauthausen en commemoració del 60 aniversari de l'alliberament d'aquell Camp d'Extermini. La nostra presència en els actes, responia a la voluntat de l'Amical de Mauthausen que hi hagués una representació d'un grup d'estudiants de Batxillerat de diferents punts d'Espanya. Nosaltres vam ser elegits perquè l'Ateneu durant l'any passat va organitzar una sèrie d'actes com a homenatge al Deportats de la Comarca. Podem dir que hem tingut la sor d'assistir a uns actes que han estat històrics i que suposen un gir important en la tendència de tots aquests anys: Per primera vegada un president del govern d'Espanya assistia a la commemoratius de l'alliberament del camp d'extermini de Mauthausen –un dels camps al qual foren deportats molts republicans espanyols i en el qual en van morir prop de 7000, víctimes del règim nazi–.

Seixanta anys després del seu alliberament d'aquell infern, només alguns supervivents de la massacre, van poder escoltar –al costat del monument que recorda als republicans morts a Mauthausen–, com el president del govern d'Espanya deia solemnement: «*M'inclino en nom de tot el poble espanyol, davant els republicans que van sofrir la deportació*». Era una frase per a la història. Un punt d'inflexió en el reconeixement col·lectiu d'aquells republicans que van ser triplement derrotats: Van sofrir la derrota de la guerra civil, van tornar a ser derrotats amb la seva deportació als camps d'extermini nazis i van sofrir una tercera derrota en ser alliberats d'aquell horror mentre es veien abandonats pel seu propi país, un país que els ha tingut oblidats durant 60 anys –la meitat d'aquests anys en democràcia–.

Però serà responsabilitat de tots nosaltres, i especialment de les noves generacions a les quals representaven els 20 estudiants de diferents Autonomies que van assistir a aquests actes commemoratius, que aquests republicans espanyols no sofreixin la quarta derrota que seria, sens dubte, la pitjor de totes: la de l'oblit; un oblit que mai no ens podrien perdonar.

Un d'aquests supervivents de la Deportació, Paco Batiste, deia als estudiants en una de les reunions que vam mantenir amb els tres deportats que ens acompanyaren en el nostre pelegrinatge pels diferents Camps d'Extermini que vam visitar (Ebensee, Gusen, Mauthausen i el castell de Hartheim): «*El nostre testimoni oral s'està acabant per raons de l'edat i el futur sou vosaltres. Eviteu que ressorgeixin brots de racisme, de xenofòbia, d'intolerància racial. Quedem ja pocs testimonis directes, però per a nosaltres és una satisfacció veure que el nostre missatge continuï viu a través vostre. Estigueu vigilants davant l'amenaça que ressorgeixi l'odi racial*».

Monument als espanyols morts a Mauthausen

Per això, a l'acte que vam celebrar al Memorial de Gusen, els estudiants van tornar a llegir en castellà, català, gallec i euskera el Jurament que van fer el 18 de maig de 1945, els supervivents de Mauthausen, un jurament que els comprometia –i ara ens compromet a tots nosaltres–, a mantenir viva la memòria del què allí havia passat perquè mai més torni a produir-se una cosa semblant: «*…Mai no oblidarem els sagnants sacrificis que els pobles van haver de fer per reconquerir la felicitat de tots. Recordant la sang vessada per tots els pobles i els milions d'éssers humans sacrificats, assassinats, immolats pel feixisme-nazi, jurem no abandonar mai el camí que ens hem traçat (…) Ens adrecem al món sencer per dir-li: Ajuda'ns en la nostra tasca. Visca la llibertat!*»

L'HAM

L'Alcàzar: sense novetat

S'ha aixecat un cert enrenou al país pel fet que el govern hagi decidit *facturar* l'estàtua eqüestre de Franco que senyorejava Espanya des de Madrid. Per si faltava poc per al duro, apareix el PP, sempre disposat a la guerra, llançant-li a la cara al govern del PSOE que retiri l'estàtua. El govern li respon que té el propòsit de transformar el *Valle de los Caídos* en un museu contra les Dictadures. El PP li contesta que si no té altra cosa que fer. Mentrestant, l'ajuntament de Santander vol fer el mateix amb la seua estàtua eqüestre de Franco. Llavors, el president de la comunitat càntabra intervé en el tema considerant un error la seua retirada. Alhora, l'ajuntament de Saragossa s'enroca i no diu ni mu sobre el monument que té a l'Acadèmia militar en homenatge al Cabdill. L'últim bastió? En aquesta batalla apareix l'ajuntament de Saidí que, al rebre un toc sobre la plaça de José Antonio, es planteja enderrocar la placa a ell dedicada… i finalment, què fa el Molt Il·lustre Ajuntament de Fraga amb una placa dedicada a l'*Alcázar de Toledo*? S'inclinarà pels enderrocadors de plaques i d'estàtues eqüestres o seguirà enaltint la gesta heroica dels guàrdies civils franquistes que van morir defensant Franco i una Dictadura tan ferotge com la que va imposar? Ho sabrem el pròxim mil·leni? Què els sembla una placa dedicada a Barrafón, fragatí i exalcalde de Madrid, aprofitant la candidatura olímpica de la capital de les Espanyes?

Josep Galán

Poc públic i bona música al Festival «En la línea» de Fraga

■ **Òscar Labat**

Carmen París en la seua actuació a Fraga

El passat 20 de maig es va clausurar a Fraga la primera edició del festival de música «En la línea», organitzat per la Diputació d'Osca, amb el patrocini del Govern d'Aragó i l'Ajuntament de Fraga, amb un pressupost de mig milió d'euros aproximadament. Paral·lelament, també es va celebrar al pavelló del Sotet, el Mercat de la Música Aragonesa (del 17 al 20), que va ser un interessant punt de trobada de programadors, músics, discogràfiques i altres professionals del sector. En aquest àmbit cal destacar la presentació de la mà del periodista del *País Catalunya*, Lluís Hidalgo, del darrer disc del nostre estimat company Anton Abad *A la corda fluixa*.

El festival va congregar a Fraga primeres figures del panorama musical nacional i internacional juntament amb una nodrida selecció de grups aragonesos. El divendres 13, la sessió de concerts es va engegar amb els fragatins Nytrons, i Nass El Ghiwane, un grup marroquí amb una proposta excessivament primitiva com per fer entusiasmar les aproximadament 200 ànimes. Continuà El Bicho, amb una encertada fusió de ritmes magrebins, andalusís i de rock i pop amb un gran so. La vetllada es va tancar amb La Klika, un grup de Saragossa de rap amb dj. Ek dissabte, Muchachito Bombo Infierno, va animar bastant el públic. Després, el seguí la formació raï (pop argelí) de Cheb Balowski i el plat fort de la nit, el cubà Eliades Ochoa, que va desplegar un repertori de música popular de l'illa caribenya amb el que tothom s'ho va passar d'allò més bé.

Durant la setmana, la presencia de públic va baixar considerablement. Per destacar, l'actuació, el dijous 19, de l'argentí Cristóbal Repetto, un cantant de tangos a qui, al seu país, comparen amb Carlos Gardel., el dj anglès del projecte Banco de Gaia, i els sorprenents Laibach, un grup eslovè de culte que oferiren una posada en escena d'estètica castrense.

El segon cap de setmana del festival era, en principi, més atractiu per al gran públic. Divendres, l'actuació de Pereza, un grup madrileny de rock clàssic, va crear molta expectació fent que el Sotet presentés una entrada una mica més acceptable que fins llavors, però van decebre. Els sons dels Balcans es van sentir força amb una banda romanesa anomenada Mahala Raï Banda, que com es preceptiu en aquestes formacions, combinaven ritmes de la mediterrània amb els tradicionals del país. So de metalls realment divertit. La nit la va tancar l'aragonesa Carmen París, amb la seva peculiar manera d'apropar-se al bolero, la copla i altres ritmes populars. Dissabte 21 vam poder gaudir dels aragonesos Tachenko, grup de pop fruit de la dissolució dels originals El niño gusano. Després venia un altre cop d'efecte, la reverenciada cantant argelina Cheikha Rimitti, tota una llegenda al seu país, que ens va desgranar uns quants temes de la seva inabastable discografia amb una perfecta fusió entre els ritmes tradicionals i la modernitat que aportava la seva jove banda. Per tancar aquesta primera edició del festival «En la línea», l'organització va haver de substituir els andalusos Chambao, pels problemes de salut de la seva vocalista, pels també andalusos Mártires del Compás, amb una proposta divertida de ritmes del flamenc i del rock que van fer que el públic acabés la sessió amb molt bon regust de boca.

A part de les actuacions musicals de tarda i nit, es van programar una sèrie de grups musicals de carrer i un cicle de cinema gratuït.

Cal esmentar que la programació habitual de cap de setmana de la discoteca Florida 135 es va incloure al cartell del festival.

Els concerts es van celebrar al pavelló del Sotet i a la discoteca Florida 135 i el cicle de cine es fa fer al Florida.

Una classe de català de l'IES R.J. Sender finalista en el concurs «El gust per la lectura»

Josep Labat

El grup d'alumnes de la classe de català de 3r A d'ESO de l'IES R. J. Sénder de Fraga format per Pablo Amigo, Juan Medina, Laura Romero, Laila Serrano, Hugo Sorolla i pel professor Pep Labat, ha quedat finalista en la modalitat *En to de pau* en la X edició del concurs «El gust per la lectura». Áquest certàmen està convocat pel Servei d'Ensenyament del Català del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. Tres instituts, dos de Catalunya i un d'Aragó, han estat seleccionats com a finalistes pel jurat del concurs. El guanyador i el segon i tercer premi es va donar a conèixer el 9 juny en el transcurs d'un acte que se celebrarà al saló d'actes de l'edifici de l'INEF a l'Anella Olímpica de Barcelona. Els guardons seran lliurats per l'Honorable Consellera d'Educació del govern català, Marta Cid. La convocatòria, que té molt de prestigi a Catalunya, pretén fomentar la lectura entre el jovent que cursa l'ensenyament secundari. El treball presentat per la classe de 3r A d'ESO de l'IES R. J. Sénder de Fraga consistia en un reportatge en vídeo d'una durada de 20' aproximadament sobre la guerra civil a Fraga amb testimonis orals inclosos. En aquest curs han participat en el programa un total de 5.500 alumnes repartits en 63 grups de diferents instituts. Es dóna la circumstància que una classe del mateix centre va obtenir el segon premi en la convocatòria de l'any anterior malgrat que era el primer any que un institut de la Franja presentava un projecte.

ESTAMPES RIBERENQUES

L'IEBC a Mercoequip

Mª. L. Fontanals

Durant la Fira de Mercoequip d'enguany, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca ha exposat una reproducció d'un Atis, déu/deessa procedent de la mitologia de l'Àsia Menor romana i inclòs dins del panteó romà de déus procedents de diferents llocs de l'Imperi, com era el seu costum. Aquest menor, per desgràcies amoroses va acabar castrant-se i morint, i va acabar convertit en pi per l'amor d'alguna deessa. Sona al mite del déu Jacint, que, enamorat de si mateix en veure's reflectit en les aigües d'un riu, s'hi va llançar, va morir ofegat, i alguna deessa enamorada d'ell el va convertir en la coneguda flor, el jacint. L'estàtua de l'Atis s'ha recuperat fa dos o tres anys i ha anat a parar al Museu Provincial d'Osca, dirigit pel català Vicenç Baldellou. L'IEBC, també enamorat d'aquesta meravellosa estàtua, va decidir ferne una còpia, idèntica en color i textura a l'original i oferir-la a l'ajuntament de Fraga. Aquesta reproducció es podrà contemplar a la torre del Palau Montcada de Fraga, a la planta de Vil·la Fortunatus ben prompte. L'IEBC té la intenció de fer el mateix amb un altre extraordinari dofí que es pot admirar també al Museu Provincial. El regalarem a la Comarca del Baix Cinca. I seguirem, mentre puguem, seguir aquesta política. Tant el dofí com l'Atis han estat trobades dins de Vil·la Fortunatus. Atansantlos al Baix Cinca, aconseguirem que els nostres conciutadans puguen admirar les dos escultures. I ja s'acabat tot? Anant al fons de la qüestió, de cap de les maneres. L'objectiu final de l'IEBC és cridar l'atenció de l'ajuntament i de les institucions per tal que, d'un camí per tots, prenguen la decisió de construir algun museu. Algun museu! Hi ha un munt de viles més grans i més petites que les nostres amb el seu museu etnològic. I al Baix Cinca? Res. Hi ha un munt de viles que tenen un museu dedicat a algun personatge significat amb o de la vila. Convido a veure el Museu Picasso d'Horta de Sant Joan, per posar un cas. I què fem nosaltres d'un pintor tan insigne com Viladrich. Per què no tenim un museu dedicat a la figura i l'obra d'aquest pintor? Per què no tenim un museu com Déu mana sobre el vestit dels nostres avantpassats? Per què no tenim un museu etnològic d'estris de casa i de camp, quan hi tants pobles que sí que en tenen? Podria, finalment, l'ajuntament de Fraga embarcar-se, com siga, en la recuperació d'algun edifici vell de Fraga, renovar-lo i tot o en part dedicar-lo a Vil·la Fortunatus, o a Viladrich o a l'Etnologia? Des del Museu Provincial estarien disposats a cedir-nos originals. El Museu de Fraga o del Baix Cinca podria esdevenir una filial del d'Osca. Quan es posaran a funcionar les nostres autoritats a la recerca d'un edifici adient? O haurem d'esperar tant de temps que aconseguiran fer-mos perdre la il·lusió?

Fira Mercoequip 2001, exposició de l'IEBC-IEA

Silvestre Hernández, novel·lista

«He publicat cinc novel·les en castellà, però totes

Silvestre Hernández, novel·lista badaloní afincat a Beseit amb una extensa obra publicada en castellà, acaba d'estrenar-se en l'edició en català amb *Aigües tèrboles*, una obra ambientada entre Barcelona i Pena-roja als començaments del segle XX. L'experiència no ha pogut estar més afortunada perquè esta primera incursió en la narrativa catalana ha guanyat, en 2004, el XIII Premi Ciutat de Baladona i el XVII Premi Països Catalans-Solstici d'Estiu.

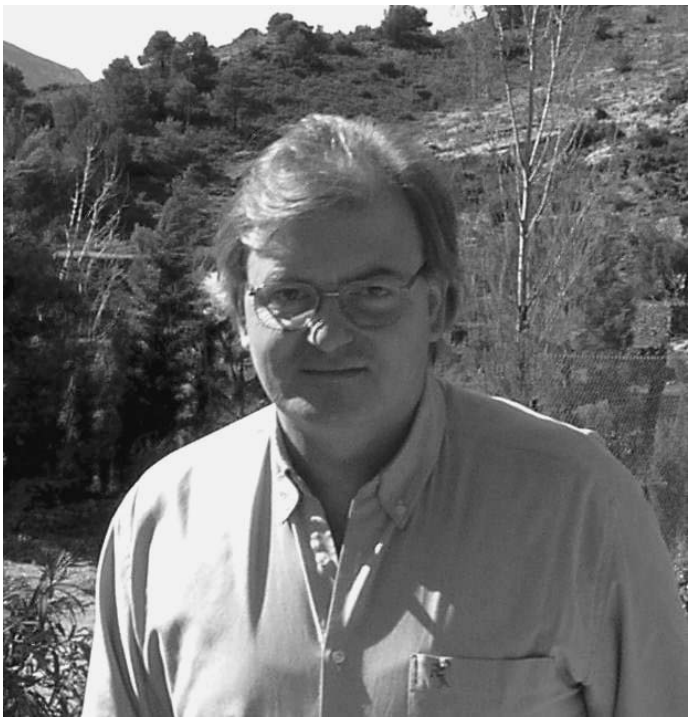

Pregunta. Després d'una dilatada producció en castellà –cinc novel·les editades–, per què ha decidit publicar en català?

Resposta. Vaig nàixer a Badalona i em vaig criar a Barcelona i el català és la meva llengua materna. De fet, escric la primera versió de totes les novel·les en català i després en faig la traducció al castellà. Fins *Aigües tèrboles*, totes les meves obres literàries han estat publicades en castellà, però, inicialment, les vaig pensar i escriure en llengua catalana.

P. Per què ha triat una ambientació rural per a la seua primera novel·la editada en català un home de procedència urbana com vostè?

R. És per una mena de reivindicació d'una forma de vida que s'ha perdut i quasi que s'ha oblidat també. Molta gent no coneix res d'aquell estil de vida. Ja he dit alguna vegada que per a la major part de la població la cultura masovera és tan desconeguda com la civilització dels faraons de l'antic Egipte. A més, al veure tants masos mig assolats i sense que ningú s'interessés per ells, em va donar molta ràbia. Vaig pensar que era un patrimonio perdut lamentablement

P. Què tenen d'atractiu els masos de l'Escresola (una partida de Pena-roja) per a centrar-hi una novel·la?

«Sempre escric la primera versió de les meues novel·les en català»

R. Ambiento la meva novel·la a mig camí entre Barcelona i els masos de l'Escresola. Busco d'esta manera el contrast entre les dues formes de vida i reflecteixo com un home de ciutat veu l'estil de vida d'uns masos del Pena-roja. A més, com dels masos s'ha escrit molt poc, l'escriptor té molta llibertat per ambientar-hi diferentes històries.

P. Ha trobat argument literari?

R. Sí, em roda pel cap escriure un trilogia sobre el mateix entorn geogràfic. Pensava acabar la novel·la sobre l'Escresola a l'època dels maquis –anys quaranta i cinquanta del segle XX–, però, com vaig replegar tanta documentació, testimonis i informació, al primer llibre només em va caber el període des del començaments de segle fins als anys vint. Preparo un segon volum que anirà des dels moments previs a la II República fins a la Guerra Civil. Per més endavant em plantejo un tercer llibre fins al temps dels maquis.

P. I per a quan estarà al carrer la segona entrega?

R. Penso traure-la dins de l'any 2006, encara que la publicació és qüestió de l'editorial –Columna, filial de Plantea per a la literatura en català–.

P. De moment aparca la producció en castellà?

R. No. Tinc dos treballs enllestits per editar, però traure'ls al carrer depén des editors. Són obres que tenia acabades abans de posar-me a escriure *Aigües trèboles*.

R. En recrear la vida dels masos, no hi ha perill d'idealitzar un període marcat per la duresa del treball i les privacions?

«La cultura masovera és tan desconeguda com la dels Faraons»

P. No crec que hi hagi cap perill d'idealització. Eren formes de vida dures, però no pitjors de les que hi havia a les ciutats als anys vint del segle passat. En molts aspectes eren millors. En tot cas, si avui estiguessin habitats, els masos podrien gaudir de moltes comoditats, com electricitat, vehícles per desplaçar-se o uns habitatges còmodes, que aportarien una qualitat de vida superior a les zones urbanes. Jo, per exemple, vinc d'un medi urbà i vaig decidir que allò no era per a mi, i per això em vaig traslladar a viure a Beseit.

P. En quin altre paisatge literari compararia els masos del Matarranya?

R. És, d'alguna manera, comparable a la cultura maia, que va desaparèixer sense deixar cap herència, i que també tenia una llengua pròpia.

P. Què opina de la proliferació de masos rehabilitats per estrangers que a més els han convertit en la seua residencia?

R. És una oportunitat, pot ser l'única, per evitar que

s són traduccions d'una primera versió en català»

aquells casalicis acabin per terra. A les comarques de Girona properes al Pirineu s'ha produit una situació similar i des de fa vint anys és impossible trobar un mas en venda a preu asequible perquè gairebé tots s'han restaurat i condicionat com a segones residències de gent que procedeix del medi urbà.

«Em roda pel cap fer una trilogia sobre el mateix entorn geogràfic»

P. Pot passar una cosa pareguda en una comarca com el Matarranya, que pareix estar de moda per al turisme d'interior?

R. No crec que siga equiparable al que està passant al Matarranya amb l'arribada d'estrangers que s'instal·len als masos, perquè aquí es tracta fonamentalment de primeres residències. Jo crec que encara hi ha una possibilitat poc explotada, que és instal·lar-se als masos guanyant-se la vida amb el teletreball, però per a això fan falta bones comunicacions i, sobretot, un bon accès a internet.

P. I que li pareix l'aprofitament dels masos per al turisme, una pràctica que també s'està estenent?

R. L'aprofitament turístic és també una forma de convertir els masos en primeres residències, però suposo que aquest fenomen turístic tocarà sostre en algun moment.

P. A la solapa d'*Aigües tèrboles* diu que la novel·la parla d'un territori de llengua catalana. Creu que el català està en perill al Matarranya?

R. La llengua del Matarranya està amenaçada, això és evident. Hi ha una gran varietat de vocabulari en tots els pobles i s'ha d'arribar al convenciment que s'ha d'emprar una llengua estàndard que unifiqui les diferents parles locals.

DE LA NOVEL·LA HISTÒRICA A LA POLICÍACA

Silvestre Hernández, psicòleg i pedagog, va nàixer a Badalona (Barcelona) l'any 1952. Resideix a Beseit (comarca del Matarranya) des de fa molts anys. Va ser cap de l'Unitat de Programes Educatius del Ministeri d'Educació a Terol i, actualment, és director de l'Institut d'Educació Secundària Matarranya, de Vall-de-roures.

Ha publicat cinc novel·les en castellà –*Las voces del silencio*, *El beso del lagarto*, *Las tres flores de lys*, *Cruzando el puente con el diablo* i *Arsinoe, hermana de Celopatra*–. En les seues històries tracta temes d'actualitat –l'increment del neofeixisme–, la història –l'antic Egipte– o la trama policíaca. El seu reconexement nacional com a narrador en castellà li va arribar amb *Las tres flores de lys*, guanyadora l'any 2002 del Premi Internacional de Novel·la Emili Alarcos Llorach. Ha estat finalista dels premis Ciutat de Barbastre o de l'Ateneu de Valladolid. Acaba de traure al carrer la seua primera novel·la en català, *Aigües tèrboles*, que ha rebut els premis Ciutat de Badalona de Narrativa 2004 i Països Catalans-Solstici d'Estiu 2004.

L.R.

P. Sense qüestionar l'unitat de la llengua?

R. Sí, la unitat de la llengua catalana és indispensable perquè és el que més força li dóna per a sobreviure i mantenir-se.

P. Com a director d'un institut de la Franja –el de Vall-de-roures–, pensa que es fa tot el que es pot a l'ensenyament per preservar la llengua catalana a l'Aragó?

R. Es fan coses però es podria fer molt més en l'ensenyament, inclòs l'ensenyament «en» català no sols «de» català, com una asignatura més.

P. Es necessària la tantes vegades anunciada llei de llengües?

R. La llei de llengues fa falta i encara més pel que respecta a l'aragonès, que si no es protegeix està condemnat a la desaparició, perquè la seva situació és d'extrema feblesa, molt pitjor que la del català.

Lluís Rajadell

DESPERTA FERRO

Documents

El bisbat aragonès de Barbastre-Montsó està preparant un recurs per reclamar una part important de la documentació procedent de les parròquies de la diòcesi de Lleida que fa 10 anys passaren a la de Barbastre, i que es troba a l'Arxiu Capitular de la Catedral Nova de Lleida. El bisbe de Lleida ja ha contestat dient que, segons el decret de segregació firmat el 1995 pel nunci del papa a Espanya, Lajos Kada, no està obligat a lliurar els documents originals, però sí una còpia. L'any 1957, en el moment de passar l'arxiprestat de Calaceit i d'altres parròquies de la Franja a la diòcesi de Saragossa, ningú va reclamar res. Avui tothom vol tenir papers, i alguns, després, no saben què fer-ne.

Fa uns anys, l'Ajuntament de Calaceit, amb un total desconeixement i un mal assessorament, va comprar un document que feia referència a la població per una bona quantitat de diners. El document en qüestió no era cabdal. Amb aquests diners s'hauria pogut organitzar l'arxiu municipal, i també demanar còpies dels documents més importants de la població. L'any 1987 vaig publicar un llibre sobre una part de la història de la població on vaig inscriure les primeres cartes de pobles i la carta d'organització del municipi de l'any 1278, anomenada Gran Carta Magna per Santiago Vidiella. Curiosament, fins al dia d'avui, ningú s'ha interessat per saber on es troben els originals de les esmentades cartes. Seria bo intentar recuperar-los o, al menys, tenir-ne una bona còpia. Aprofito per anunciar que l'any 2007 es compliran vuit-cents anys de la primera carta pobla coneguda de la vila de Calaceit.

Joaquim Montclús

El Torricó celebra 70 anys d'autogovern municipal

El 2 d'abril de 1935 es va segregar de Tamarit de Llitera

■ **Anna Enjuanes**

El Torricó va celebrar el dissabte 2 d'abril el setantè aniversari com Ajuntament independent de Tamarit de Llitera. El primer acte d'aquesta commemoració va ésser una conferència en la que van intervenir el vicerector i professor de Història Contemporània de la Universitat de Lleida, Jaume Barrull Pelegrí i Juan Rovira Marsal, escriptor, historiador i antropòleg de la comarca de la Llitera als quals va introduir l'alcalde del Torricó, Salvador Plana.

Més de cent persones van omplir el Saló d'Actes del Local Social on Juan Rovira, va assenyalar que «l'any 1932, una de les grans finques propietat de la clerecia, el Vedado de la Capellania del Sant Crist del Campell, «El Vedadet», d'una mica més de 126 hectàrees, va ésser repartit mitjançant contractes d'arrendament amb opció a compra entre 51 famílies de la localitat, que va constituir una gran obra social per l'agro del Torricó. Llavors, el Torricó comptava amb 904 habitants i el desig exprés de la majoria va fer que es demanés la segregació de Tamarit de Llitera, que va ésser acceptada el dia 6 de juliol de 1932, segons consta en la *Gazeta de Madrid* publicada al dia següent.

Rovira va recordar, en el díptic que l'Ajuntament ha editat per aquesta celebració, que «el primer alcalde de l'Ajuntament de nova creació va ésser Bartolomé Blanc Tomàs; es va formar una comissió gestora integrada per Antonio Frago Estrada i Ramon Cagigós Zuferri, essent secretari Mariano Mur Saludas. El Torricó ja tenia ajuntament propi encara que no tenia terme municipal, així el 3 de juliol de 1933 es va constituir la Comissió de Partició del terme».

«Davant de la falta d'acords concrets amb l'Ajuntament de Tamarit de Llitera, la Comissió no aconseguir efectuar la seua comesa fins al 2 d'abril de 1935. Es van haver de fer nombroses gestions a diferents nivells, es van interposar plets i totes les accions legals empreses van culminar en l'acte de partició i fitació en què van participar, per part de l'Ajuntament del Torricó, José Santamaria Barrabàs, alcalde; José Estrada Castarlenas i Ramon Lumbierres Frago, tots dos tinents d'Alcalde; Francisco Colomina Ferrer, síndic i José Dalmau Viu i Ramon Plana Riu, regidors», va contar Rovira Marsal.

«L'acte de partició es va iniciar al punt de trobada de les línies comunes del terme municipal del Campell per l'est, de les partides de Cornobis pel nord i Pou Salat o Torre dels Capellans al sud. Des d'aquest punt es va acordar establir una línia comuna als termes municipals de Tamarit i el Torricó, que partint del punt citat va arribar fins al límit del Vedadet de les Monges o Vedadet de Saidí, continua fins al camí de Vinaters i segueix per l'eix del camí fins a cent metres després de creuar la carrera a Tamarit, a la Clamor d'Almacelles»... seguint fins a completar el terme.

Però, l'Institut Geogràfic i Catastral trigà encara catorze anys en efectuar l'amollonament del terme; concretament es va iniciar el 2 de desembre de 1949 i va concloure el dia 5 del mateix mes. Per l'Ajuntament del Torricó van estar presents Antonio Zuferri Pascual tinent d'alcalde, Ramon Llobera Montaner, José Estrada Castarlenas i José Enjuanes Cagigós, regidors; Francisco Ariño Frago, perit i Victor León Pérez, secretari.

L'historiador recorda que «transcorreguts ja setanta anys d'aquell històric 2 d'abril de 1935, data en què el municipi del Torricó aconsegueix la seva plenitud com a tal en disposar d'un terme municipal propi de 32'03 Km^2 segregat del de Tamarit.

Avui celebrem aquesta data amb el record emocionat d'aquells hòmens que no van parar en la seua lluita per a fer-la possible i amb l'orgull propi conseqüent a la nostra realitat actual, fruit de qui ho ha fet dia a dia amb el seu treball i constant tenacitat».

La Llitera premia els seus personatges més destacats

A.E.

Més de quatre-centes persones van assitir a la gala de lliurament dels premis *Personatges Llitera 2005*. La gala va estar presidida pel viceconseller d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó, Juan José Vázquez, el president de la Comarca de la Llitera i alcalde del Torricó, Salvador Plana, la diputada provincial, Elisa Sanjuán, i alcaldes i consellers de la comarca de la Llitera.

Guanyadors: La Comissió de la Cavalcada de Reis de Tamarit de Llitera en la categoria d'associacions. En esports, el guanyador va ésser el CD Binèfar Fútbol Base, en la categoría de cultura la Setmana Cultural de Sanuí, l'escriptor de Binèfar, Eladio Romero va ser escollit personatge de l'any, el premi d'honor va ser per a l'historiador, escriptor i antropòleg del Torricó i comarca, Juan Rovira Marsal i la indústria comarcal Agropienso es va endur el premi a l'empresa.

Candidats: Els altres candidats eren, en la categoria d'empresa, Pallarès Nadal Carn Nature, Copinsa i Sociedad Cooperativa la Lliterana; en iniciativa rural, Taller de Empleo d'Albelda, Altorricó sin cables, Casa Canguro de Castellonroi i Telecentres del Torricó i Tamarit; en associació, Mossos i Carreters d'Albelda, Asociación de Comercio y Servicio de Binéfar-La Llitera, Plataforma Binéfar a Todos Tren, Arco Iris de Vensilló i El Ciringall de Sant Esteve de Llitera; en cultura, Concurs de Pop-Rock Juan Prat del Torricó, IES Sierra de San Quílez de Binéfar, Biblioteca d'Esplús i Trobada de Màgia de Tamarit; en esports, Club Judo Binéfar, Mushing la Llitera, Club Ajedrez Tamarit i Futbol Sala femení Tamarit; en Personatge de l'Any, Carmen Pérez, Antonio Alós, Blandina Ronsano i Octavio Lasheras; i en Personatge de Honor, Alma Literana, Antonio Adell i hotel La Paz. Tots ells van aconseguir reunir 7.128 vots en paper i 22.471 vots digitals que va ésser una de les principals novetats d'aquest any.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Postures, posturetes i impostures

Ramon Sistac

Defineix «postura» el diccionari com a «positura», és a dir, «manera de posar-se, de posar els seus membres, una persona o un animal»; o bé com a «gestos, posats, manyagueries, que volen ésser graciosos, abellidors». «Impostura», pel contrari, és un «acte, conducta, propis d'un impostor». Pel que fa a «postureta», naturalment no hi ix, però jo la definiria com a una postura moral davant de la realitat que no implica gestos o posats, sinó una actitud de petimetre, de mestretites més preocupat per donar lliçons i *épater*, per sorprendre la concurrència i quedar-se amb el personal, que no pas per interpretar correctament aqueixa realitat davant la qual es posiciona. Una actitud propera, doncs, a la mateixa impostura, setciències, *pija* i prepotent.

D'exemples, en trobo a cabassos. Ací en va un: després de blasmar i posar a parir el vi rosat, alguns mantenen ara la postureta de cantar-ne les meravelles, així com del blanc amb cos (fins ara, havien de ser suaus i afruitats). Igualment, fan cara de prunes agres quan els en serveixen del blanc amb el peix (fins ara era obligatori) i qualsevol dia prendran moscatell amb les costelles a la brasa, perquè estan més a l'aguait de la moda que ningú i arriben allà on no arribem el comú dels mortals. I, ja que estàvem en el camp dels vins, us heu fixat que ara ens l'hem de prendre en la copa gran i ens reserven la petita per a l'aigua? Una altra postureta devinguda ciència? País de borratxos!

Però tot açò no anava pas, i perspicaç com ets ho hauràs endevinat, pel vi. Hi ha una colla de gent, a la Catalunya catalana, que diuen que no són nacionalistes, que són d'esquerres, i que volen formar un partit polític. Angelets de Déu! Si això no és una postureta, què redimonis és? De fet, segons les fonts consultades, plenament fiables, són més nacionalistes encara –és clar que d'una altra nació– que els del PP de Catalunya. La qual cosa, dit sia de passada, no és cap mèrit, perquè eixos no tenen ni déu ni pàtria, *ni trono ni reina ni «naide» que los comprenda*, i no tenen altra religió que la puta pela. Pel que fa a allò de ser d'esquerres, ja fa anys que ens afaitem i tots sabem que són de Barcelona, però d'allò que se'n diu de Diagonal amunt (inclòs el Boadella que, siga o no de Barcelona –ni ho sé ni m'importa–, com a actor que és, és el rei de la postureta; és més: ell és la personificació de la impostura. I perdó per un parèntesi tan llarg, però, així en calent, encara el faria durar unes quantes rengleres més). Ah!; i sobre el tema de formar un partit polític, tothom se'ls ha abraonat al damunt i ha pontificat que en són incapaços (perquè se'ls considera més *pijos* que roigs). Jo crec que, en el fons, algú intenta que es piquen i el formen. Claríssim: traurien més vots al PP que als socialistes i obligarien el PSC a desmarcar-se'n fent una deriva més catalanista. No sé per què, però hi veig darrere la mà –o el bigot– del pèrfid Carod Rovira, i mira que com a analista polític sóc molt bo. Ara bé, és clar que tenen tot el dret de fer el que vulguen, i bla, bla, bla…

Mentre escric estes ratlles, sóc en un dels més habituals «tours» laborals per Barcelona. M'estic cascant una mariscada (bé; això no és exactament la feina…) i me la serveixen amb un vi de la casa blanc, amontillat, de quinze graus. Ben bé del segle passat. Ací no en fan, de posturetes. Hi aniran mai a sopar els nostres lerrouxistes postmoderns perquè el vi amontillat és prou ibèric o, pel contrari, hi deixaran d'anar perquè no *épate* prou i ja està *demodé*?

Acte de lliurament del XVIIIè premi Desperta Ferro!

■ **José Luis Seira**

El passat 22 de maig es va celebrar a Castellonroi (la Llitera) l'acte de lliurament dels premis de literatura infantil DESPERTA FERRO! que aquest any van arribar a la seva divuitena edició. Un èxit segons els organitzadors si tenim en compte que cada cop és més difícil trobar suport de qualsevol tipus per aquest premi. I aquest any hem rebut el suport de l'ajuntament de Castellonroi (local, obsequis per als assistents), de la fundació Jordi Cases i d' altres que han fet que un premi en la nostra llengua, que arriba des de la Ribagorça fins el Matarranya, hagi estat tot un èxit.

L' acte, inclòs dins de les festes del poble va celebrar-se dins de la sala d' actes de la casa de la vila i al jurat hi havia representants del Seminari de mestres de català, de l'Institut del Baix Cinca i de l'Associació de Consells de la Franja.

El jurat va deixar clar les dificultats que va tenir per escollir guanyadors i finalment van escollir com cartell anunciador el de Irene Sanjuan Navarro de Fraga amb una obra que recordava l'art d'escriure.

En l'apartat que fa referència al concurs literari, aquest any es va retornar al criteri original de concedir tres premis per categoria i, els citats premis es van concedir en metàl·lic per a material escolar o llibres. Transcrivim a continuació part de l'acta:

El jurat va decidir atorgar en l'apartat de 9/10 anys que correspon a la categoria A:

El 3r Premi a Beatriz Arrazola de Benavarri pel seu conte *EL PEIX SENSE COLORS.*

El 2n Premi és per *EL VIATGE DE LES MEVES SABATILLES* de l'Eduard Túnica Blancas de Montanui (CRA Ribagorça Oriental).

El 1r Premi d' aquesta categoria ha correspost al conte *EL PRINCEP EMBRUIXAT* de Cristina Gorina d'Albelda CRA La Llitera.

En la categoria B que correspon a 11 i 12 anys el jurat va decidir atorgar:

El tercer premi al conte *EL GOS MAGARROFI* de Júlia Cruz Sesé del CEIP Miguel Servet de Fraga.

El segon premi ha correspost a *LA ZAIDA*, una història de Laia Silvestre Badia del Col·legi Miguel Servet de Fraga.

El primer premi es una narració titulada *EL MON TANCAT* i la seva autora es M. Pilar Carod Agud de la Freixneda al Matarranya.

La tercera categoria, la C, correspon al nois i noies de secundària del primer nivell de ESO. El jurat va atorgar els següents premis:

Tercer premi per *INTENTANT UNA VIDA MILLOR*, de Ivan Facerias Castarlenas del Campell, IES La Llitera.

El 2n Premi és per *CAMÍ SENSE RETORN* de Carlos Sirvent de Tamarit IES La Llitera.

I el primer premi ha estat atorgat a *UN PAÍS DE TINTA* de Sergio Doste Beltran del Campell que estudia a l'IES de Tamarit.

Finalment el jurat en aquesta categoria, de 15 i 16 anys, que corresponen a 3r i 4t d'ESO ha decidit el següents premis.

Tercer premi a *LA LLUNA A LES TEVES MANS* de Raquel Labat Pomsà de Fraga, que estudia a l'IES Ramon J. Sender

El segon premi ha estat atorgat a Marina Menedez Miralbes del Torricó que estudia a l'IES La Llitera de Tamarit per una història titulada RES.

Finalment, el primer premi ha estat per a una narració íntima i diferent anomenada *SECRET* i la va escriure Carola Arlazón Martínez de Tamarit de Llitera que estudia 4t d'ESO.

El jurat va reiterar la qualitat del treballs presentats i va felicitar els premiats així com a tots els que han participat en aquest certamen.

L' acte va concloure amb un berenar que l'Ajuntament va organitzar, i abans i després de l' acte els assistents van poder gaudir d'un exposició escolar sobre *EL QUIXOT* dels alumnes del CRA de la Llitera.

Seria desitjable que aquests premis tinguessin un reconeixement molt més ampli o bé que les institucions agafessin el relleu de les associacions en aquesta tasca. Però ja se sap que somiar no costa diners i la nostra llei de llengües no se sap encara on para.

BENAVARRI I VENCILLÓ GAUDIRAN EL PROPER CURS DE GUARDERIES PÚBLIQUES

La consellera d' Educació, Cultura i Esports, Eva Almunia, signà el passat mes de maig 16 nous convenis amb els batlles de diferents municipis per a incorporar-los a la Xarxa d' Escoles Infantils del Govern d'Aragó, de la qual ja formen part 48 municipos.

Entre aquests nous municipis es troben els lliterans de Benavarri i Vencilló, que gaudiran a partir del proper curs d'aquest important servei públic.

Amb la signatura d'aquests nous convenis hi haurà creades vora de 2.000 noves places escolars públiques a l'Aragó.

M.S.

El despertar dels Països Catalans

■ **Francesc Ricart**

Segons com, la lectura d'aquest llibre es podria arribar a entendre com un recull de recursos per a afrontar les situacions de conflicte lingüístic dels catalanoparlants, a la manera dels manuals per a obtenir èxit, avui tan de moda en el panorama literari-comercial. Quedar-vos, però, en aquest punt de vista seria empobridor per a nosaltres i injust per als autors que hi han recollit les ponències de la jornada sobre Recuperació de l'autoestima i normalitat nacional, celebrada a Sueca (la Ribera Baixa), el 14 de febrer de 2004.

Com bé ens avisa Àngel Velasco a la introducció, aquest recull ens presenta «el paper que pot arribar a tenir una llengua en la recuperació nacional, i com recuperar la dignitat col·lectiva d'un grup social concret». Al llibre hi trobareu material de primera classe sobre els comportaments lingüístics, que uns especialistes en el tema ens detallen d'una manera sistemàtica i metòdica, en un llibret sadollat d'idees i d'esperances per a tota la nostra comunitat lingúística.

Quim Gibert, de manera molt didàctica, ens alliçona de com és important arribar a conèixer-nos i a conèixer la situació (la malaltia) de la llengua i superar-la; salpebrat d'exemples, de cites i de vivències, aquest psicòleg i veí de Fraga enfila un text adreçat a saber valorar l'autoestima des de la superació de mancances i llastos que afecten els nostres parlants i els nostres col·lectius. En poques pàgines, hi veureu desfilar personatges («Els tres mosqueters», els gossos de Pavlov, les copains d'abord…) i personalitats, com ara Paulo Freire, Leonardo Boff, Soler i Amigó o López Bofill, que d'una manera amena us ajudaran a entendre i a reconèixer les febleses dels nostres Països. En referir-se a Moncada com un exemple d'allò que ens vol transmetre, hi diu: «Aquest és el talent de l'escriptor franjatí: fer de la desgràcia i del dolor literatura catalana d'alt voltatge, amb la qual cosa també ha contribuït a cicatritzar una tragèdia».

Carme Junyent, la prestigiosa professora de la Universitat de Barcelona, planteja les dificultats de les llengües, de fet del perill d'extinció de les llengües, però alhora explica la importància de la recuperació de les llengües en la recuperació de la dignitat dels pobles; ens avisa de com cal continuar la transmissió intergeneracional de les llengües que és el termòmetre que ens marca les possibilitats de supervivència de les llengües. No cal dir que parlar en aquests termes no és gens ociós a casa nostra i que ens ho hem d'aplicar fil per randa quan ens mirem a l'espill. Amb claredat explica com poden desaparèixer llengües en el món i els fenòmens d'autoodi que acompanyen els processos de desaparició. Contràriament, exposa com és d'important l'autoestima per canviar les tendències i aconseguir la recuperació d'una llengua. I tot plegat fa els plantejaments considerant el moment actual que viuen les nostres societats i, en concret, els nostres països, amb la incidència determinant de l'arribada de nouvinguts i com pot afectar en la vitalitat de la nostra llengua i la de la nostra societat. Justament, en l'apartat Identitat i autoestima diu: «Entre altres elements que permeten la identificació amb la comunitat, la llengua és, sens dubte, un dels més eficaços. I té els avantatges de ser transmissible i acumulable, amb la qual cosa fa possible la incorporació de tothom qui ho vulgui a la comunitat, sense que per això hagi de renunciar a la seva llengua d'origen.»

Un altre coautor de luxe d'aquest llibre és Bernat Joan, l'eurodiputat per ERC, que té una llarga bibliografia i vastos coneixements sobre els processos de normalització lingüística que han tingut lloc a Europa. Bernat Joan diferencia els parlants de llengües minoritzades i els de llengües normalitzades i intenta explicar la naturalesa d'aquestes diferències i les actituds lingüístiques fonamentals: la lleialtat lingüística, el xovinisme i la manca d'autoestima; de fet, de la superació d'aquestes actituds, en depèn en bona part que reixca una llengua. Joan encara afegeix un altre element d'especial interès per al cas català: el secessionisme lingüístic. Completa la seua aportació amb anàlisis i exemplificacions adreçades a revertir la minorització lingüística del català, amb la intenció de fer veure les possibilitats dels Països Catalans de superar les dificultats immenses que tenim a sobre. Així, diu aquest autor: «No es pot esperar de cap país que recuperi la capacitat de decidir per si mateix si la població no recupera la aotoestima».

L'última aportació correspon a la parella Ferran Suay i Gemma Sanginés que es proposen, des de la ciència psicològica, ajudar a canviar les conductes que alimenten l'autoodi o la baixa autoestima. Es proposen d'una manera clara i directa superar aquesta situació que pot arribar a marcar els nostres parlants; això, sí, diuen que s'adrecen als qui opten per mantenir una actitud de fidelitat lingüística. Tanmateix, tot i aquesta declaració no negligeixen els aspectes socials o els legals que presideixen les peripècies dels parlants. A remarcar els apartats dedicats a explicar i classificar les situacions de conflicte lingüístic i els tipus d'actituds dels catalanoparlants. Acaben exposant una metodologia d'intervenció que anomenen Taller d'Espai Lingüístic Personal (TELP) amb què volen contribuir a facilitar l'adopció de la Norma de Manteniment del Català, a partir de recursos individuals per fer front a les situacions de conflicte lingüístic.

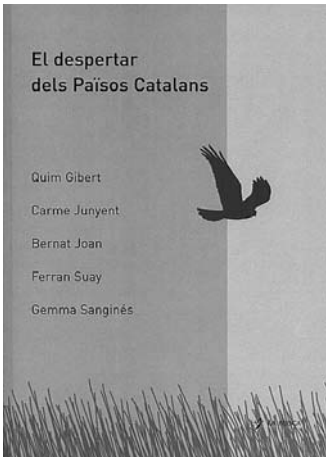

Al capdavall, la lectura d'*El despertar dels Països Catalans* és un exercici intel·lectual de primer ordre, ple de reflexions i de propostes, fruit de l'estudi i de l'observació d'especialistes de primera divisió que hem de considerar un regal per als qui tenim la sort (res de dissort) de pertànyer a aquesta comunitat lingüística i nacional que ens les hem d'haure amb tots els inconvenients (i la mala llet) que presideixen la nostra vida de cada dia del món des de fa ni se sap.

El despertar dels Països Catalans. Quim Gibert, Carme Junyent, Bernat Joan, Ferran Suay, Gemma Sanginés. La Busca edicions. Barcelona, 2004.

La universitat de Saragossa projecta editar els textos aragonesos en català dels segles XIII al XVII

■ **Artur Quinatana i Font**

RICARD SOLANA

Monestir d'Obarra, d'on procedeixen alguns dels documents més antics escrits en català a l'Aragó

Anant amunt i avall per la Franja molt sovint m'he trobat amb gent que em deia amb aquell aplom que no sembla admetre rèplica que la nostra llengua no se pot escriure. I si jo gosava dir-los que hi ha molts escriptors aragonesos en la nostra llengua i els amostrava llibres en català publicats per la DGA i altres institucions aragoneses, gairebé sempre trobaven un pretext per a negar que fossen escrits realment en la nostra llengua – que si una r al final de massa, que si una ny, etc. I si algú acabava rendint-se a l'evidència –cas excepcional– em deia, per a no declarar-se del tot vençut, que això d'escriure en la nostra llengua potser sí que ara es fa, però que abans, mai de mai no s'hi havia escrit.

I és davant d'actituds com aquestes que pren una importància afegida el projecte que porta endavant l'Àrea de Català del Departament de Lingüística General i Hispànica de la Universitat de Saragossa de recollir i editar tots els textos, siguen del gènere que siguen, escrits en la nostra llengua, en català, a l'Aragó dels dels inicis al segle XIII (de mes abans només hi ha mots dispersos dins de textos en llatí) fins al segle XVII inclòs, és a dir fins a l'abolició dels furs, quan el català deixa de ser llengua oficial a l'Aragó. A partir de 1707 se'n troben poques mostres d'escrits en català, fins que a principis del segle XX no torne a reprendre aquest ús seu escrit. Se sap també que de textos escrits en català se'n troben per als segles indicats no només de procedents de la Franja, sinó també de zones aragoneses de llengua aragonesa o catalana –ben coneguts són els casos de Graus, Capella o Casp. Dirigeix el projecte la doctora Maria Rosa Fort Cañellas, directora de l'Àrea de Català abans citada i coneguda especialment per nombrosos estudis sobre el català medieval a l'Aragó. Té també la col·laboració del doctor Javier Giralt d'aquella mateixa àrea. De moment i amb la financiació del projecte per part del Ministeri de Ciència i Tecnologia des de desembre del 2000 al mateix mes del 2003 aquest dos professors han recollit els textos escrits en català que han pogut trobar procedents del Baix Aragó *lato sensu* i actualment n'estan fent la transcripció i en preparen l'edició. L'esmentat Ministeri ha atorgat, a més, una beca d'investigació per quatre anys a la professora Maria Teresa Moret Oliver per a recollir i transcriure la documentació notarial en català del segle XIV procedent de la Franja.

Aquest projecte, una vegada acabat, a més de mostrar l'existència d'un ric corpus de textos en català a l'Aragó des de fa molts segles, permetrà conèixer a fons la llengua antiga, i és de preveure que documentarà moltes construccions i paraules avui desaparegudes del llenguatge parlat i que la llengua literària sovint segueix mantenint. En el camp de la literatura no sembla probable que es facen grans descobertes, ja que els textos són abassegadorament de tipus notarials –comprar, vendre i fer testaments–, però bé podria sorgir algun epistolari o en els mateixos textos notarials s'hi podrien trobar fragments de poesies populars o cultes, si més no. Esperem que la professora Rosa Maria Fort i els seus col·laboradors puguen dur a bon port aquest projecte, que és pot qualificar de magne, per a bé no solament de la catalanística i la romanística en general, sinó també de tots nosaltres, aragonesos de llengua catalana.

L'OBRA DE DESIDERI LOMBARTE RECORRE LES ESCOLES DEL MATARRANYA

Durant aquest curs, l'exposició Desideri Lombarte: *Ataüllar el món des del Molinar* ha recorregut les escoles de Pena-roja, Montroig, Valljunquera i la Freixneda. L'activitat s'inclou en el Programa d'Animació Cultural a les escoles dela Franja que organitza la DGA i es complementa amb activitats per a adults.

Aquesta iniciativa ha permès que els xiquets s'apropessin a les formes de treball tradicionals, a les llegendes de la comarca, els animals, els colors del paisatge... I que, en molts casos –massa!– llegissin per primera vegada en la seua llengua materna.

L'exposició, produïda per l'Associació Cultural del Matarranya, també ha visitat l'IES Terra Alta, Gandesa (la Terra Alta), a través d'un conveni entre les administracions de Catalunya i Aragó. Aquí, més de 100 alumnes van realitzar un extens treball sobre aquest destacat poeta i investigador pena-rogí.

Fora d'aquest programa, al llarg del curs l'exposició també s'ha mostrat a Horta de Sant Joan (la Terra Alta) i a Roquetes (el Baix Ebre) –amb un ajut del Parc Natural dels Ports–, i a Tortosa. Aquest estiu es podrà visitar a Masdenverge (el Montsià) i a Lledó, dintre dels actes de la setmana cultural.

Pepa Nogués

GALERIA DE PERSONATGES

Òscar Jané Checa, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona

«Amb l'Alta Ribagorça no només he connectat sinó que m'hi he integrat»

■ **D. Sarrau**

L'Òscar va nàixer a Barcelona ara fa 30 anys. Des de petit té una afecció especial pels problemes de la Franja, pels problemes de llengua i cultura d'aquesta zona i això perquè solia passar estades per la Vall de Boí i aquestes estades el connectaven amb l'Alta Ribagorça. Aquesta aproximació, posteriorment, i gràcies a la seva companya, la mare de la qual és de Llussars, ha estret encara més profundament les seves relacions amb aquest territori. Ha estudiat a la Universitat de Tolosa i a l'Autònoma de Barcelona, i s'ha doctorat en Història per les dos universitats. La seva tesi doctoral, que es publica enguany, versa sobre «Identitats i Contraidentitats entre França i Catalunya», remarcant-hi òbviament les zones de frontera –Catalunya Nord, Ribagorça–. Actualment treballa a la Universitat Autònoma de Barcelona com a professor. Casualment, l'any 99 es troba amb Carles Barrull a Sabiñánigo, en unes Jornades de Història. Creix l'amistat entre ells i, al poc, juntament amb l'Enric Marqués, Jorge Mur i d'altres companys comencen a plantejar-se un projecte comú: la creació del que després ha estat el CERIB –Centre d'Estudis Ribagorçans– sempre amb la clara consciència de recuperar l'àmbit de l'antic comtat de Ribagorça, intentant unir les tres zones que el conformaven i el conformen: la zona de Graus, castellanoparlant, la de Benasc, la zona franjolina de la Franja –Benavarri– i la zona catalana, amb capital al Pont de Suert: en aquesta empresa, dura però agradable es troba immers l'Òscar des de ja fa uns quants anys.

A més de ser una de les ànimes del CERIB, porta l'edició de la revista de l'associació –*Ripacurtia*–, en el primer número de la qual va participar. L'any 2000 en unes Jornades organitzades pel CERIB i la Universitat de Lleida a la vila de Fonz –Fonts– participà amb una ponència més tard publicada sobre «Relacions històriques entre Catalunya i Aragó».

CRÒNIQUES TAGARINES

L'hivern del Tigre

■ **Esteve Betrià**

Farà cosa de quatre anys i mig, en una crònica publicada als inicis de *TdF* (febrer de 2001) a propòsit de la lectura de la novel·la *Anjub* d'Andreu Carranza ja apuntava que, al meu entendre, la literatura podia ser, entre altres coses, també la manifestació explícita de l'arrelament d'un escriptor a un territori i a una col·lectivitat més o menys individualitzats. I a una llengua, a una manera de dir les coses. I a una història, afegeixo ara. La lectura de l'última producció literària d'Andreu Carranza, la novel·la *L'hivern del Tigre* no ha fet res més que reafirmar-me en aquella impressió.

Andreu Carranza, escriptor de la Ribera d'Ebre nascut fa quaranta-vuit anys a Ascó encara que resident a Flix des de fa gairebé 20 anys, és autor d'una extensa obra literària que comprèn, a més d'un parell de poemaris –*Trilogia del deliri* (1993) i *A mumpare* (2000)– les narracions –novel·les breus o reculls de contes– *La tinta de la immortalitat* (1991), *Aigua de València* (1993), *El desert de l'oblit* (1993), *Riu avall* (1996) i *La filla de la memòria* (2001) i les novel·les *Llibre de les set xibeques. La riuada* (1997) i *Anjub. Confessions d'un bandoler* (2000). A les publicacions en volum caldria encara afegir nombroses col·laboracions i articles periodístics a *La Vanguardia*, *Presència* i *La Veu de l'Ebre*, entre altres publicacions periòdiques sovintejades per Carraza com a articulista, així com la seua participació amb narracions i contes inèdits en diverses antologies i volums miscel·lanis.

En l'última obra narrativa d'Andreu Carranza, *L'hivern del Tigre* –subtitulada *L'aventura vital de l'heroi de les guerres carlines*–, publicada la passada tardor per l'Editorial Planeta, se'ns narra com l'ancià general carlista Ramon Cabrera, des de la seua residència de Wentworth –a la vall del Tàmesi, no gaire lluny de Londres– i vestit amb l'uniforme militar, reconstrueix, a través de diverses converses amb un jove visitant procedent de les Terres de l'Ebre, la seua vida i la seua trajectòria militar a les terres de l'antiga Ilercavònia durant la primera guerra carlina (1833-1839). Una vida i una trajectòria en les que algunes viles del Matarranya (Vall-de-roures, Beseit, Calaceit, Maella, la Freixneda, Aiguaviva,…) hi tenen, com no podia ésser d'una altra manera, un paper destacat. Bé, llegiu *L'hivern del Tigre* i ja ens direu, si voleu, el què en penseu.

Ara, m'agradaria esplaiar-me a propòsit de la llengua emprada en aquesta novel·la. Com ja és habitual en l'obra literària d'Andreu Carranza, l'escriptor asconer es val a *L'hivern del Tigre* d'una llengua literària farcida –sobretot en els diàlegs– de trets propis dels parlars de les Terres de l'Ebre, però en aquesta ocasió l'ús ebrenc de la llengua que hi fa no es limita a la utilització de certs mots o expressions (al tardet, xalar, calcetí, parèixer, calcigar, estalzim,…) considerats com a característics del subdialecte tortosí, sinó que el fa extensible també a una determinada morfologia (natros, vatros, lo article masculí, hòmens, òrdens –però marges–,…, formes del subjuntiu amb e: no perdes, no hi vages,… o formes dels verbs incoatius amb ix: engolixo,…), un ús que inclou la representació gràfica d'alguns trets fonètics (vetlar, espatles, xarrar, unflar, redó, traure,…) compartits per bona part del català occidental en general. Un ús que marca el decantament cada cop més acusat de l'Andreu Carranza creador literari cap a una volguda oralitat, a l'oralitat asconera i de retruc a la dels actuals pobladors de les terres de l'antiga Ilercavònia en general.

Va de València

■ **Carme Messeguer**

Escola Valenciana, davant la manca d'inversions per part de la Generalitat Valenciana per al foment de l'ús social del català al País Valencià, ha decidit encetar la campanya «Cinc cèntims pel valencià», que consisteix a recollir monedes de 5 cèntims d'euro per abocarles a la Porta del Palau de la Generalitat a manera de subvenció popular. La recaptació dels cèntims s'ha previst portar-la a terme dins del marc de les trobades periòdiques que organitza l'entitat Escola Valenciana. Escola Valenciana és una entitat cívica que aplega 17 associacions valencianes i que promou activitats culturals i lúdiques per al foment de l'ús social de la llengua, entre les quals destaquen les trobades familiars de primavera de suport a l'ensenyament en valencià.

També a València, el març passat, el Col·lectiu de Músics i Cantants, del qual formen part Al Tall o Obrint Pas entre d'altres, van protagonitzar una tancada al Palau de la Música de València en protesta per la marginació que pateixen per part dels mitjans de comunicació públics, coincidint amb la gala dels premis de la música que convoca Ràdio Autonomia Valenciana, en què no participa cap grup que cante en valencià.

I amb accent valencià però a Barcelona, entre el 13 i el 19 d'abril, es va viure la 1a Setmana Cultural del País Valencià a Barcelona, organitzada per l'Espai País Valencià, l'associació que des de 2004 pretén reunir les valencianes i els valencians que resideixen al Principat. El programa de la setmana va incloure conferències i taules redones sobre la Transició al País Valencià o l'ús racional de l'aigua, exposicions, teatre, cinema i un concert d'homenatge a Ovidi Motllor, paella popular i una demostració de la muixeranga d'Algemesí.

D'altra banda, continua el serial a propòsit del nom de la llengua i del reconeixement o no de l'equivalència de títols de valencià i català. Aquest camí ha estat una sentència del Tribunal Superior de Justícia valencià (11/02/05) reconeixent que el títol de Llicenciat en Filologia Catalana és apte per acreditar coneixements de valencià a les proves d'accés a la funció pública de la Generalitat Valenciana. Així queda anul·lada una resolució de la Conselleria de Cultura i Educació (11/06/03) que negava l'exempció de la prova de coneixements de valencià a una aspirant titulada en Filologia Catalana. La sentència suposa el reconeixement de la unitat de la lengua parlada a Catalunya i València a efectes administratius amb independència de la seua denominació i confirma diverses sentències anteriors del TSJV dictades en el mateix sentit.

SOM D'EIXE MÓN

Miratges

■ **Francesc Ricart**

Miratge. La segona acepció del Diccionari *Alcover Moll* diu que un miratge és una «il·lusió seductora». Si parlem de seduir i de seducció –no, no us espanteu que no tractaré de coses inconvenients– estem parlant d'aspectes subjectius, que sovint evidencien allò que voldríem, que desitgem. Seduir i desitjar segur que són dos verbs amb molts punts de connexió.

M'he decidit a començar aquest paper sota els efectes que em va produir un fotomuntage d'aquests que avui gairebé tothom es pot permetre de fer amb els mitjans electròncis domèstics. A Cervera, la capital de la Comarca de la Segarra, –on per cert molts fragatins anaven a segar i trillar, de jornalers, aprofitant que el blat, els ordis i les civades venien més tard que al Baix Cinca i als Monegres–, en una fira a Cervera, deia, hi vaig veure una imatge que reproduïa la visió de Cervera, enturonada, com apareix al viatger si véns des de la Panadella anhelada per l'amic Sistac, per la carretera de sempre. La gràcia, però, és que la ciutat hi apareixia presidint un port mariner, amb una gran quantitat d'embarcacions de pescadors, mostrant una imatge no cal dir que irreal: un miratge. Qui repartia el «pòster» no amagava el bon humor i feia conya de l'aspiració marinera de la capital segarrenca; aquella facècia que s'explica que els cerverins van demanar de tenir port de mar com a recompensa pel comportament «valerós i lleial» a la causa borbònica (cosa que em sona d'altres viles...) i la corona espanyola els va «regalar» la universitat (i així potser deixarien de ser tan burros).

A partir d'aquí, tot un seguit de miratges o de suggeriments o d'il·lusions òptiques i de les altres –vaja, mentals– han acudit al meu magí. Per exemple el miratge que suposa l'aparició a la tele i l'obsessió per eixir-hi, a la tele o a l'internés, vull dir. Aleshores la gent que hi ix t'ho passa per la cara: jo (nosaltres) sí que existim perquè eixim als mitjans. Uns mitjans que –o miratges!- han tret coses bones de la Franja, com ara l'aparició de la Mercè Ibarz a l'*Avui*, junt amb personalitats de la cultura catalana, que cobria una participació a Madrid on es parlava de l'assaig. O la presència normal de l'altre escriptor de Saidí, Francesc Serés, en una revista de tan prestigi com és *L'Avenç*. Renoi amb la Franja! Parlant de presències, la de l'ASCUMA com a convidada i guardonada a Esparreguera, la capital de la cultura catalana per tot l'any 2005. En fi, posats a repassar, els nostres referents també han estat presents a València, en una jornada de l'Observatori de la llengua, on es va presentar un informe molt important: El nom, la unitat i la normalitat, que encara que puga semblar mentida (miratge) és un informe definitu, en diuen els autors, sobre el nom i la unitat del català. En aquesta jornada de mitjan maig, hi va participar l'advocat Juli Pallarol, el qual va reduir l'efecte miratge de la llengua a la Franja d'acord amb la decepció que suposa la *no* Llei de *no* llengües de l'Aragó. Miratges? Realitats? La Franja sedueix?

Per poc que acabo sense una última cosa que no és cap miratge, en principi; és tracta d'una publicitat que corre per Fraga d'un plebiscit per fer o tornar a fer el pont de ferro llegendari de Fraga sobre el Cinca... Ai!, no sé perquè he fet no sé quines associacions amb Cervera. Ja em sabreu perdonar.

Ja estic dels miratges. Jesús Moncada ha mort.

Qui té por de la *bèstia* aragonesa?

■ **Josep Espluga**

Diuen que els malentesos, com els fills, prenen vida pròpia, es fan grans i se'n van a rodar pel món al seu aire, i és inútil intentar aturar-los. Com tothom que pateix aquesta anomalia anomenada Franja, sovint em veig envoltat d'enrenous i debats amb tendència a incendiar-se, però sempre procuro fer un somriure i continuar camí amb les mans a les butxaques sense deixar de xiular algun riff clàssic. El cas és que, des de fa un temps, no acabo de lliurar-me d'un brunzit a les orelles, en part arran alguns escrits apareguts en aquesta mateixa revista (l'amic Ricart, el director Sasot), i també per altres ensopegades amb interlocutors als llocs més insospitats. Així que m'he dit: 'provaré de posar-ho per escrit, a veure si me'n desempallego d'una vegada per totes'. La cosa té origen, per dir-ho d'alguna manera, a la presentació de la col·lecció *Quaderns de les Cadolles* ara fa uns mesos al Casal Jaume I de Fraga, on, entre altres autors de més volada, vaig proposar una diagnosi personal sobre la situació que vivim a la Franja (unes reflexions plasmades en un artefacte que vaig anomenar *urbilatèria*, un títol absurd com qualsevol altre). La diagnosi fou molt simple: Vivim en un territori de llengua i cultura catalanes i depenem administrativament de l'Aragó, però encara hi ha massa gent que prefereix ignorar-ho. I, al meu entendre, caldria reconèixer-ho i actuar en conseqüència.

D'acord, ja fa almenys tres dècades que gent de les nostres comarques treballa per la defensa de la llengua i cultura catalanes. I també és cert que una bona part ho fa des de Catalunya, a cavall dels dos móns, tot intentant encaixar-los en una única realitat. Una tasca de recuperació sociocultural innegable i insubstituïble, força positiva, si no fos perquè des d'alguns sectors es cau en el parany de vestir-la amb un ostensible menyspreu vers tot el que faça olor a aragonès. O, en el millor dels casos, actuen com si l'Aragó no existís! Ve't ací l'error. I és que la Franja és, ara per ara, com molt bé il·lustra aquell dibuix de la cuca sebollera que l'actual Temps de Franja ha heretat de l'antic *Despertaferro!*, com un cuc enmig de dues llesques, amb potes a banda i banda. Què faria falta per a ser conseqüents? La conclusió és prou obvia: treballar amb la mateixa empenta en el terreny social, cultural i polític aragonès. Hi hauria moltes raons que aconsellarien implicar-se més a l'Aragó, i ací en vull esmentar només algunes.

En primer lloc, és increïble que tants cervells en ebullició no s'hagen adonat encara que implicar-se més amb l'Aragó permetria connectar millor amb l'ànima de bona part de la gent de la Franja. Potser per a qui no viu habitualment al territori li és fàcil prescindir del fet que sóm a dins de l'Aragó, però per a la gent que hi viu diàriament, i que s'hi guanya la vida (i la mort), no resulta tan fàcil d'ignorar. Moltes de les coses que passen a l'Aragó condicionen i tenen efectes sobre les nostres comarques, com a mínim tant (si no més) com el que passa a Catalunya, per la qual cosa l'Aragó és una presència que la gent de la Franja incorpora en els seus referents quotidians i identitaris. Heu preguntat alguna vegada quants dels seus habitants se senten aragonesos? Ha de ser això un obstacle per a què puguen defensar el català? Negligir aquesta realitat implica, en certa manera, viure d'esquena a la societat que es diu voler defensar. Potser és millor el despotisme il·lustrat?

En segon lloc, és una cosa prou elemental que el reconeixement de la llengua i cultura catalanes a la Franja s'ha d'exigir a qui tinga el poder real per a reconèixer-ho. I en aquest cas el poder formal i legal rau a Saragossa, és el govern aragonès qui hauria de garantir tots els drets culturals individuals i col·lectius de la gent de la Franja i a qui li correspon promoure i firmar la llei de llengües. Però, curiosament, encara massa franjòlecs oficials pensen que aquestes coses es poden assolir simplement fent propaganda per Catalunya, o que estan convençuts que la millor manera d'aconseguir-ho és a través de la política catalana. Per què?

Això ens porta a un tercer argument. Una de les línies clàssiques de defensa del catalanisme a la Franja ha tendit, predominantment, a considerar-la com una mena de territori fora de lloc, «provisionalment aragonès», que, en un futur indeterminat, s'hauria d'integrar a una Catalunya més gran i més lliure (o a la utopia dels Països Catalans). És una perspectiva prou estimulant, hereva dels moviments catalanistes dels anys 70 del segle passat, però que insisteix a menystenir com han anat realment les coses des d'aleshores. En aquella època s'obrí la possibilitat de redibuixar els mapes politicoadministratius provincials i regionals, però tot pareix indicar que difícilment tornarem a viure un moment similar. Qualsevol que analitze les coses amb dos dits de front s'adona perfectament de la irrealitat d'aquesta expectativa. La qual cosa no vol dir que en un futur indeterminat no es puga produir, però ja seran altres generacions les que ho veuran, potser quan a la Franja ja no queden més d'uns centenars d'habitants catalanoparlants. I molt em temo que és cap aquest escenari a on ens aboca la insistència a negar la vessant aragonesa de la Franja. Per altra banda, és obvi que el fet d'endinsar-se en el terreny social, cultural i polític de l'Aragó no ha d'implicar pas, com alguns voldrien fer creure, oblidar-nos de Catalunya. Ben al contrari, les intenses connexions quotidianes amb la societat civil i política catalana són part consubstancial de la Franja i seria absurd (i impossible) renunciar-hi. Són bona part de la nostra força.

En definitiva, és una diagnosi ben innocent i ingènua que em consta que molta gent comparteix, però que no resulta fàcil d'empassar per alguns sectors del micromón franjolenc. Probablement encara hi ha massa gent que (com jo mateix) viuen a Catalunya a temps complet i tendeixen a jutjar i a mesurar la realitat de la Franja amb els paràmetres vigents al Principat. Per tant, no ens ha d'estranyar que els malentesos i les confusions siguen el pa nostre de cada dia, i així estem. A més… quina barra! el reconeixement de la Franja a Catalunya és molt fàcil, el que interessa és aconseguir-ho a l'Aragó i fer que hi destinen els recursos necessaris per a garantir els drets lingüístics i culturals que com tothom mereixem. Es perdrà algun dia la por a la *bèstia* aragonesa?

Foto: Ricard Solana

Teruel al natural